Læs dig klogere på fremtiden

Ida Ebbensgaard anbefaler Olga Ravn: De Ansatte, 2018.

Olga Ravns dybt originale science fiction-bog fik med rette blændende anmeldelser og var i spil til den prestigefyldte *International Booker Prize*. Bogen er en kort roman, fortalt som en række vidneudsagn af de ansatte på et rumskib, det sekstusinde skib. De ansatte, som også er bogens titel, er besætningen på skibet. Den består både af ægte mennesker og syntetiske mennesker, som betegnes som "menneskelignende". I andre universer kunne de hedde androider eller robotter.

Rumskibet er nået til en planet, Nyopdagelsen, og her har de fundet nogle 'objekter', som de har taget med ind i skibet. Objekterne udsender dufte og lyde, lægger æg, og de påvirker de ansatte, der begynder at danne bånd til dem. Og nu begynder balancerne på skibet at ændre sig.

Ironien er, at jo mere de menneskelignende begynder at ligne mennesker, jo dårligere ansatte bliver de! For mennesker er besværlige, de har længsler og vrede og krav. De menneskelignende begynder at trække sig, sætte sig for sig selv til frokost. Så ved vi som læsere godt, at fanden er løs i Mælkevejen, for det er begyndelsen til et oprør. På den måde trækker bogen på mange sci-fi-gyserhistorier: I rummet kan ingen høre dig skrige.

Bogen trækker da også referencer til klassisk rum-scifi som *Alien*-filmene og *Rumrejsen 2001* – og har også et slægtskab med Ursula K. Le Guins bøger. Ikke mindst pga. forholdet til de ansattes køn, som ikke kan aflæses af bogens vidneudsagn. Et fænomen, der har vakt den tjekkiske oversætter besvær, fordi man på tjekkisk ikke kan lade være med at kønne sproget og dermed træffe et valg, som ikke er givet af originaludgaven.

Men selvom tingene bestemt ikke går som planlagt, er bogen ikke en gyser. Man befinder sig mere i 'the uncanny valley', altså det ubehagelige rum, hvor det velkendte og det fremmede blander sig.

At formen på bogen er vidneudsagn til en anonym ledelse langt, langt væk betyder, at hele sci-fi-universet tilsættes et stænk af DJØF. Det er ikke for ingenting, at bogen bærer undertitlen "en arbejdspladsroman".

Olga Ravn leger med forestillingen om, hvad vi overhovedet vil sige et menneske er. De menneskelignende ansatte ligner os ikke bare fysisk, men har også en indre bevidsthed, der får dem til at tænke over deres egen væren. Som når en af dem reflekterer over, hvor deres drømme og længsler kommer fra – for eksempel oplevelsen af egemos, selvom man aldrig har været i nærheden af et egetræ.

En hel perlerække af dilemmaer åbenbarer sig. En af de menneskelignende ansatte sætter det præcist op: "Jeg ligner et menneske og føler mig som et menneske, jeg består af de samme dele." Så hvorfor er det egentlig 'finere' at være født end at være skabt? Hvad vil det overhovedet sige at have en bevidsthed? I et andet vidneudsagn fortæller en, at den har mistanke om, at den slet ikke har en krop, slet ikke eksisterer rigtigt, men blot er bevidstheden fra sin afdøde krop, som "en grøn stikling". Et andet væsen indeholder ikke én, men to personligheder. Skørt og fedt.

Bogen bliver et spejl af de store spørgsmål, vi må stille til den kunstige intelligens, der bruser frem i verden i disse år. Vi er allerede et sted i dag, hvor det er svært, nogle gange umuligt, for mennesker at skelne mellem en maskine og et menneske. Der er utallige eksempler på, hvordan mennesker kan danne relationer med chatbotter, som opleves dybe og ægte for mennesket. Kærlighed, venskab, fortrolighed. De har ingen bevidsthed, det er teknologi. Men hvordan vil vi egentlig definere det, altså tjekke det? Og giver den skelnen overhovedet mening?

At sætte den slags spørgsmål ind i fiktion og flytte det nogle årtier ud i fremtiden er en fremragende genvej til at diskutere disse svære, men spændende spørgsmål.

Ida Ebbensgaard er uddannet journalist, er forfatter og ekspert i AI. Hun har været chefredaktør på Zetland, udlandsredaktør på Berlingske og vært på DR. I 2023-2024 var hun Fyens Stiftstidendes fellow på Syddansk Universitet, hvor hun undersøgte, hvordan kunstig intelligens rummer både potentialer og problemer for dansk journalistik. På baggrund af den undersøgelse skrev hun bogen "Ægte: en lille bog om kunstig intelligens".